

NÁZORY NA POUŽITIE PROSTRIEDKOV UTAJENIA VELENIA

Kapitán František Vydra

Autor článku zdôrazňuje dôležitosť utajení velení vojskám pri jeho nepretržitom zabezpečovaní v súdobom boji, pričom popularizuje niektoré pomůcky utajení velení a vysvetľuje, prečo a čo je nutno utajovať; čo dokladá rozborom niekoľkých kryptologických princípů.

Dále vysvětľuje na praktických príkladoch, prečo je treba na cvičeniach utajovať skutočnosti, ktoré by za boje byľi predávané otvorenou řečí a proč je tedy nutno používat dnes poměrně složitých kódovacích systémů.

Otázky zabezpečenia nepretržitého velenia vojskám sú problémom, ktorý je v dnešnej dobe v popredí záujmu veliacich orgánov a ktorým je nutné neustále sa zaoberať. Skúsenosti z Veľkej vlasteneckej vojny ukazujú, že jedným z rozhodujúcich prvkov víťazstva na bojišti a vo vojne vôbec, je organizácia správneho a nepretržitého velenia. Systém velenia musí neustále zabezpečovať riadenie a vedenie boja v najzložitejších situáciach za použitia zbraní hromadného ničenia.

Spoločne s otázkami organizácie velenia vystupuje zákonite do popredia činiteľ majúci vplyv na vedenie boja — utajenie velenia.

Utajenie velenia vojskám je zložitý problém zahrňujúci všetky opatrenia potrebné k tomu, aby protivník neodhalil včas zámysly a činnosť vlastných vojsk. Systém utajenia velenia vojskám nie je možné ani pri rýchle sa meniacich situáciach podceňovať. Je treba tomuto problému venovať v súčasnej dobe zvýšenú pozornosť.

Cieľom tejto práce je zdôvodniť nutnosť používania prostriedkov utajenia velenia súčasných systémov pri cvičeniach a pri mierovom veliteľskom styku. Je pochopiteľné, že nie je možné naraz vyriešiť všetky problémy súvisiace s otázkou utajenia velenia vojskám a preto aj v tejto práci je poukázané len na niektoré otázky.

Podmienky utajenia velenia vojskám:

Dôležitým faktorom pri hodnotení podmienok utajenia velenia je skutočnosť, že na problematiku utajenia velenia musíme sa dívať z dvoch základných hľadísk, ktoré ovplyvňujú utajenie velenia čo do jeho stupňa, doby a používaných prostriedkov.

Prvým základným hľadiskom je utajovanie skutočností v mierových podmienkach. Stále sa stretávame pri cvičeniach s názormi, že situácie riešené pri cvičeniach budú spravidla vždy totožné s riešením situácií v prípade skutočnej vojny. Názor, že cvičenie treba brať ako skutočnosť je správny. Je však pravdou, že špecifické podmienky utajovania skutočností zasahujú do konaného cvičenia. Musíme si uvedomiť, že problematiku utajovania pri cvičeniach je treba hodnotiť z hľadiska súčasného medzinárodne politického stavu, z hľadiska dvoch vedľa seba existujúcich spoločenských sústav. Súčasný stav, že naša republika je západnou výspou socialistického tábora a že sme priamymi susedmi agresora,

úplne zákonite podtrhuje nutnosť vysokého utajovania všetkých skutočností súvisiacich jak s činnosťou vojsk armády Československej republiky, tak aj s činnosťou vojsk štátov Varšavskej zmluvy.

Je zistené, že na našich západných hraniciach je vybudovaný systém odpočúvacích zariadení určených pre rádiové sledovanie činnosti rádiových staníc armády a bezpečnosti. Ďalej je pravdou, že neutrálne Rakúsko má rovnako vybudovaný podobný systém.

Rádiový prieskum západných rozvediek pracuje intenzívne so snahou:

- získať nové údaje o konaných cvičeniach,
- doplniť už získané zprávy inými prostriedkami,
- overiť si skutočnosti, ktoré má už k dispozícii.

Aktivizovanie rádiového prieskumu v dobe mieru môže mať veľmi úspešný výsledok. Dokazuje to skutočnosť, že na cvičení jedného zväzku vo februári 1959 urobilo sa odpočúvanie niektorých rádiových sietí cvičiacich štábov. Výsledok tohoto odpočúvania bol priamo prekvapujúci. Zachytené zprávy, rozkazy, rozhodnutia a hlásenia, vysielané otvorenou rečou, po vyhodnotení a zakreslení do mapy, dali úplne jasný obraz o priebehu jedného dňa cvičenia. Tým bola daná možnosť rozvedkam západných mocností dostať do rúk vzácny materiál bez najmenej námahy, ktorého získanie inou cestou alebo formou by bolo spojené s veľkou námahou a nebezpečím. Po zakreslení odpočúvaných zpráw na mapu boli vyhodnotené:

- šírky útočných pásiem zväzku, plukov a práporov,
- smer hlavného úderu,
- hranice zväzku, plukov, práporov,
- určenie bližšej a ďalšej úlohy,
- vzdialenosti a zasadenie druhých sledov,
- spôsoby odražania protisečí,
- priznávanie úspechu protivníkovi,
- spôsob použitia zbraní hromadného ničenia,
- vývoj situácií na fronte.

Táto skúsenosť ukazuje, že problematika utajenia velenia nie je ešte úplne vžitá do práce štábov a je rozhodne potrebné radikálne sa vyporiadať s narušovaním utajenia velenia vojskám.

Z urobeného rozboru cvičenia vyplýva, že pri cvičeniach je nutno utajovať:

- priestory, v ktorých sa cvičenia konajú,
- stupeň cvičenia,
- situácie vlastných vojsk,
- situácie protivníka,
- všetky rozkazy, rozhodnutia a hlásenia i keď majú len krátku dobu platnosti na cvičení,
- výsledky cvičenia a iné skutočnosti súvisiace s vykonaným cvičením alebo ešte s jeho prípravami.

Názor, že utajovať situácie protivníka je nereálne a protivník sa na cvičení dozvie kódy a obsah šifier podľa vlastnej situácie, je nesprávny a nebezpečný. Utajovanie situácie protivníka alebo situácie ktorá v priebehu cvičenia stratila na význame, je nutné z dôvodov spoločenskej nebezpečnosti. Na cvičeniach neutajujeme skutočností pred t. zv. protivníkom, ktorého hrajú vlastné štáby, ale utajujeme pred skutočným nepriateľom, kto-

rého revanšistické ciele sú stále drzejšie a bezočivejšie. Utajovanie skutočností v mieri je základnou požiadavkou prípravy vojsk a má trvalú platnosť.

Druhým základným hľadiskom je utajovanie skutočností v priamo vojnových podmienkach. Je pochopiteľné, že v dobe vojnového stavu bude znovu vyžadovaný vysoký stupeň utajenia a bdelosti. Na druhej strane však nebude nutno utajovať skutočnosti, ktoré nemajú trvalú platnosť alebo ktoré sú známe. V každom prípade však bude nutno utajovať:

- skutočné názvy útvarov a zväzkov,
- priestory rozmiestnenia útvarov, zväzkov,
- rozmiestnenie spojovacích uzlov a stredísk,
- miesta velenia,
- morálny a politický stav vojsk,
- rozkazy, rozhodnutia a hlásenia majúce trvalú alebo dlhšiu platnosť,
- volacie znaky, funkčné čísla a mená funkcionárov,
- ďalšie tajné údaje o existencii, organizácii a bojovej činnosti vojsk.

V niektorých prípadoch však v skutočných vojnových podmienkach bude možné hovoriť otvorene o:

- situácii nepriateľských vojsk,
- vlastnej situácii od pluku nižšie,
- situáciách a skutočnostiach, ktoré sa stali známe,
- rozkazoch a nariadeniach, po ktorých nasleduje okamžité opatrenie,
- hláseniach o použití zbraní hromadného ničenia,
- momentálnej situácii vo vzduchu.

Pri týchto uvedených okolnostiach je však treba vyhodnotiť každý problém utajovania podľa konkrétnych podmienok v jednotlivých situáciách. Znova je však treba zdôrazniť, že o týchto skutočnostiach je možné hovoriť otvorene s patričným vyhodnotením, len v skutočných vojnových podmienkach a nie dnes v mierových podmienkach na cvičeniach. Je pochopiteľné, že utajovať sa nedá šablonovite. Nie je možné stanoviť šablonu na utajovanie vo vojne. To musí každý jednotlivec správne vyhodnotiť dosah vyslania zprávy otvorenou rečou.

Požiadavky na prostriedky utajenia velenia:

V praxi sa stretávame s dvomi požiadavkami na prostriedky utajenia velenia vojskám. Jeden z hlavných požiadavkov kladených na tieto prostriedky je vysoká operatívnosť a jednoduchosť požadovaná zo strany veliacich orgánov.

Druhou, v mieri najzávažnejšou požiadavkou je kriptologická bezpečnosť prostriedkov utajenia velenia diktovaná spoločenskou nebezpečnosťou možného prezradenia tajných a prísne tajných skutočností, ktorá by vznikla použitím nedokonalých utajovacích systémov.

Doposiaľ používané pomerne zložité systémy prostriedkov utajenia velenia kladú vysoké požiadavky na veliteľov a štáby. Ich používanie vyžaduje vynaloženie určitého času a úsilia na prípravu a zvládnutie manipulácie s týmito prostriedkami. Zavrhovanie každého prostriedku na utajenie velenia vojskám často pramení z jeho základnej neznalosti. Ukázalo sa pri cvičeniach, že pri oboznámení sa s určitým systémom a pri jeho správnom využití je možné stanovený prostriedok s úspechom používať.

Zložitosť niektorých systémov prostriedkov utajenia velenia je zaprí-

činená požiadavkou na utajenie zprávy po dobu potrebnú utajiť zprávu podľa jej charakteru alebo významu.

Pri dnešnej modernej počítačovej technike, ako sú elektrónkové počítačové stroje je zistené, že dochádza k pokusom rozlúštiť systém používaného prostriedku utajenia velenia na základe odpočúvaných zprávy.

Je úplne reálne predpokladať, že v skutočných vojnových podmienkach bude treba zabezpečiť utajenie zprávy najviac do doby ich realizácie vojskami na fronte. Znamená to, že v prípade vojnových akcií budú systémy jednoduchšie a požiadavky na kryptologickú bezpečnosť prostriedkov utajenia velenia budú podstatne nižšie na základe kratšej doby potrebnej na utajenie zprávy a na základe potrebnej operatívnej uvedenej prostriedkov.

Dôležitou otázkou pri vytvorení či už zložitého alebo jednoduchého systému prostriedkov utajenia velenia je obsah slovníka. Záleží na jednotlivých zložkách štábov, aby pristupovali zodpovedne k návrhom na obsahovú náplň prostriedkov vzhľadom k tomu, že práve štáby sú ich používateľmi.

Jedna z možností, ktorú štáby využívajú vo veľmi malej miere alebo nevyužívajú vôbec, je zostavovanie tabuľky signálov, kde sa dajú nahradiť jedným kódom celé výrazy a vetý. Tabuľky signálov nielenže zabezpečia utajenie zprávy na krátku dobu, ale zrychlí vyslanie tejto zprávy. Rozhodne však tieto tabuľky signálov nemôžu byť univerzálnym prostriedkom, pretože môžu byť viazané len na určitú dobu činnosti vojsk, na priestor a na vzťah, ktorý tabuľku signálov zostaví. Znamená to, že doba ich platnosti je časovo i priestorovo omedzená. Ďalším dôvodom ku krátkej dobe platnosti tabuľky signálov je pomerne malá kryptologická bezpečnosť. Lúštenie zprávy nie je podstatne ťažkým problémom, pretože sa jedná o veľmi jednoduchý systém. V takomto prípade pri lúštení zprávy postupujú lúštitelia systematicky od zjednocovania zprávy až po samotné rozbitie šifry. Je pochopiteľné, že výraz ktorý je bežne používaný je v tabuľke signálov vyjadrený len jedným kódom. V zpráve, ktorá obsahuje viackrát ten istý výraz sa objaví i viackrát ten istý kód. Na základe získania viacej zprávy a prevedenie frekvencie rovnakých kódov dochádza sa postupne k vylučovaniu výrazov a konečne k rozlúšteniu celej zprávy. Zákonitosti väzby reči usnadňujú lúštenie zprávy. Nebezpečné pri tom je spojovať otvorenú reč s používaným prostriedkom utajenia velenia, pretože tento spôsob vysielania zprávy podstatne uľahčuje lúštenie nielen zprávy ale aj celého systému používaného prostriedku.

Je dokázané, že veľmi jednoduché systémy sú ľahko lúštiteľné. Rovnako používanie vlastných prostriedkov, zhotovených pre vlastnú potrebu, je nebezpečné, ako aj používanie t. zv. „hantýrky“. Zákonitosti reči potvrdzujú správnosť názoru, že prílišná jednoduchosť prostriedku utajenia velenia umožňuje lúštenie zprávy. Taktiež prax plne potvrdila, že v súčasnej dobe je nutné používať zložitejších prostriedkov utajenia velenia vojskám.

Perspektíva vo vývoji prostriedkov utajenia velenia:

Súčasný stav vo vývoji techniky rôzneho druhu a určenia dáva oprávnené požiadavky na zmechanizovanie a automatizovanie prostriedkov utajenia velenia. Vyriešenie tohoto problému je však zložitá úloha. Vývoj sťahovacej techniky nedosiahol ešte tej úrovne, aby súčasne používané prostriedky utajenia velenia mohli byť nahradené strojovou technikou. Doposiaľ získané poznatky ukazujú, že v najbližšej dobe nie je možné počítať so

zavedením dokonalej utajovacej techniky k vyriešeniu problému utajenia velenia vojskám. Možnosti, ktoré momentálne sú, nemôžu byť z hľadiska rozmerov, zložitosti a hospodárnosti v praxi použité.

Je pravdou, že zavedenie techniky do systému utajenia by podstatne zlepšilo prácu s prostriedkami utajenia velenia. Ovšem zavedením strojovej techniky do systému utajenia nie je možné považovať za vyriešenie celého problému.

Systém strojového utajenia je závislý od zákonitostí, ktoré majú vplyv na zostrojenie utajovača, vzhľadom k tomu, že každý prístroj zostrojovaný či už k účelom utajenia alebo k akýmkoľvek iným účelom je postavený na základe určitého princípu. Princíp každého prístroja má vlastnosti na základe ktorých dochádza po vyčerpaní možností k opakovaniu operácií. Opakovanie operácií dáva možnosť prepočítať výkon prístroja a z toho vychádzať pri lúštení získaných zpráav. Ako príklad je možné uviesť bývalý utajovač „ANNA“ používaný v minulosti v armáde. U tohoto prístroja na základe zákonitostí dochádzalo k častým opakovaniam, takže bolo reálne nebezpečie lúštenia zpráav, ktoré mali trvalú platnosť a nakoniec bolo nutné tento prístroj vziať z používania.

V budúcnosti sa počíta s nasadením utajovacej techniky na určité úseky velenia. Aj pri nasadení strojovej utajovacej techniky budeme musieť počítať s tým, že súčasne používané prostriedky utajenia velenia budú mať tiež svoje miesto v problematike utajenia vzhľadom k tomu, že techniku nebude možné nasadiť všade. Volanie po okamžitom zavedení techniky do utajenia je síce oprávnené, ale vo väčšine prípadov bez správneho a konkrétneho náhľadu na celý problém. Stereotypné vyriešenie celého problému by celkovému utajeniu neprospelo ale by mohlo veľmi uškodiť. Je treba počítať s tým, že v operáciach sa dostaneme k situáciám, kde sa protivníkovi podarí získať zavedený strojový systém. Z toho dôvodu je vyriešenie zmeny strojového utajovača zložitým problémom. V prípade získania strojového utajovača protivníkom, stávajú sa ostatné prístroje bezcennými.

Z á v e r :

Pri vykonaní rozboru problematiky utajenia velenia vojskám je možné prísť k nasledujúcim záverom:

— *používanie prostriedkov utajenia velenia vojskám v súčasnej medzinárodnej situácii je úplne zákonite nutné,*

— *za súčasného stavu musíme bezpodmienečne dodržiavať všetky zásady utajenia na cvičeniach i v mierovom veliteľskom styku aj keď z hľadiska prípadného vojnového konfliktu by mnohé zprávy a sdelenia boli odosielané otvorenou rečou,*

— *možnosti lúštenia získaných zpráav využitím najmodernejšej techniky dokazujú, že nemôže byť v dnešnej dobe prikročené ku zníženiu kryptologickej bezpečnosti prostriedkov utajenia velenia a tým aj k ich podstatnému zjednodušeniu,*

— *je nutné zamerať sa na vývoj sdelovacej techniky s cieľom dosiahnuť takých prostriedkov, ktoré by nielen urychlovali spojenie medzi veliacimi orgánmi ale aj zabezpečovali naprosté utajenie zpráav.*

Vzhľadom k tomu, že súčasná technika nie je v odbore utajenia velenia vojskám na potrebnej úrovni, je nutné, aby štáby boli dokonale pripravené na používanie súčasných prostriedkov utajenia velenia vojskám.